

สำรวจตลาดข้าวโลก และการกระจายข้าวไทย ในตลาดส่งออก

การหวนกลับมาเป็นผู้นำในตลาดส่งออกข้าวของไทยอีกครั้งในปี 2557 หลังจากที่ต้องสูญเสียตำแหน่งแชมป์ให้กับอินเดียไปในช่วงปี 2555 และ 2556 นับว่าเป็นความพยายามของการสร้างความร่วมมือในทุกภาคส่วนของไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ส่งออก ทำให้ประเทศไทยสามารถส่งออกข้าวได้ถึง 10.97 ล้านตัน โดยกระจายไปในภูมิภาคต่างๆ ของโลก อีกทั้งสามารถส่งออกได้เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ถึงร้อยละ 63.24 ในขณะที่อินเดียส่งออกได้ต่ำกว่าไทยเล็กน้อยที่ 10.90 ล้านตัน หรือเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาเพียงร้อยละ 4.01 ส่วนการส่งออกข้าวของเวียดนาม ยังคงตัวอยู่ที่ 6.70 ล้านตัน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ไทยมีการส่งออกข้าวได้มากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะการที่รัฐบาลไทยได้ยกเลิกการแทรกแซงตลาดภายใน ส่งผลให้ระดับราคาข้าวของไทยในตลาดส่งออกได้ลดลงมาจากปีก่อนหน้านั้นอย่างมาก จนสามารถแข่งขันกับคู่แข่งในตลาดการค้าข้าวได้ อีกทั้งราคาส่งออกข้าวของไทยได้ลดระดับลงมาใกล้เคียงกับระดับราคาข้าวส่งออกของอินเดียและเวียดนาม ซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทยในตลาดการค้าข้าวโลกอีกด้วย

ตลาดการค้าข้าวโลกมีปริมาณการค้าเพียงร้อยละ 9.05 ของปริมาณการผลิตข้าวของโลก และมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ จากที่เคยมีปริมาณการค้าเพียง 36.57 ล้านตันในปี 2554 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 43.22 ล้านตันในปี 2557 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.84 ต่อปี ในช่วงระหว่างปี 2554-2557 ซึ่งได้มีประเทศผู้ผลิตรายใหม่ โดยเฉพาะประเทศเมียนมาร์ และกัมพูชา ที่มีปริมาณการส่งออกข้าวเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมอย่างก้าวกระโดด อีกทั้งมีการเกิดภาวะวิกฤตข้าวแพงในช่วงต้นปี 2551 ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประเทศผู้นำเข้าข้าวหลายประเทศต่างพยายามสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศ พร้อมกับใช้นโยบายพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะประเทศผู้นำเข้าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

จากข้อมูลของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกาได้รายงานไว้ว่า ผลผลิตข้าวของโลกในปี 2557 มีประมาณ 477.08 ล้านตันข้าวสาร และมีการบริโภคถึง 477.46 ล้านตันข้าวสาร หากรวมปริมาณสต็อกที่มีจำนวน 107.01 ล้านตันข้าวสารด้วยแล้ว อุปทานข้าวของโลกมีมากถึง 504.09 ล้านตันข้าวสาร ทั้งนี้ภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งผลิตและแหล่งบริโภครายใหญ่ของโลก

หากแบ่งภูมิภาคเอเชียออกเป็น 3 อนุภาค ได้แก่ เอเชียตะวันออก เอเชียตะวันตก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอนุภาคของเอเชียตะวันออก ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เป็นต้น มีการผลิต 157.59 ล้านตันข้าวสาร และมีปริมาณการบริโภค 162.66 ล้านตันข้าวสาร หรือมีการผลิตน้อยกว่าการบริโภคประมาณ 5.07 ล้านตัน ส่วนในอนุภาคเอเชียตะวันตก ได้แก่ อินเดีย ปากีสถาน บังกลาเทศ เป็นต้น มีปริมาณการผลิต 154.29 ล้านตันข้าวสาร และมีการบริโภค 144.01 ล้านตันข้าวสาร หรือมีส่วนเกินจากการผลิตจำนวน 10.28 ล้านตันข้าวสาร ขณะเดียวกันอนุภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนมีผลผลิตส่วนเกินจำนวน 13.64 ล้านตันข้าวสาร และมีปริมาณการผลิต 116.68 ล้านตันข้าวสาร ปริมาณการบริโภคจำนวน 103.04 ล้านตันข้าวสาร ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีเพียงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นที่มีการบริโภคมากกว่าการผลิต ดังนั้นในภูมิภาคเอเชียโดยรวมจะมีผลผลิตส่วนเกินในภูมิภาคประมาณ 18.85 ล้านตัน

ข้าวสาร หรือคิดเป็นร้อยละ 43.61 ของปริมาณการค้าข้าวในตลาดโลก

ภูมิภาคที่มีการนำเข้าข้าวที่สำคัญของโลก ได้แก่ ภูมิภาคแอฟริกาและภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ในภูมิภาคแอฟริกาซึ่งถือว่าเป็นแหล่งตลาดเกิดใหม่ ที่ประชากรมีรายได้สูงขึ้น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการบริโภคกลุ่มพืชหัวมาสู่การบริโภคกลุ่มธัญพืชมากขึ้น โดยเฉพาะข้าว ทำให้การนำเข้าข้าวของภูมิภาคแอฟริกาขยายตัวเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 1 การบริโภค การผลิตข้าว ตามภูมิภาคต่างๆ ของโลก และการผลิตเหนือการบริโภค ในปี 2557

ภูมิภาคโลก	ปริมาณการบริโภค (ล้านตัน)	ปริมาณการผลิต (ล้านตัน)	การผลิตเหนือการบริโภค (ล้านตัน)
เอเชีย	409.71	428.56	+18.85
-เอเชียตะวันออก	162.66	157.59	-5.07
-เอเชียตะวันตก	144.01	154.29	+10.28
-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	103.04	116.68	+13.64
ตะวันออกเฉียงใต้	9.10	2.45	-6.70
อเมริกา	22.99	23.67	+0.68
ยุโรป	4.78	3.18	-1.60
แอฟริกา	30.14	17.95	-12.19
โอเชียเนีย	0.68	1.37	+0.59
รวม	477.46	477.08	-0.38

ที่มา: USDA, Grain: World Markets and Trade, March 2015

โดยในปี 2557 ภูมิภาคแอฟริกามีการบริโภคเหนือการผลิต 12.19 ล้านตันข้าวสาร (ภายในภูมิภาคนี้มีการผลิตเพียง 17.95 ล้านตันข้าวสาร และมีการบริโภคถึง 30.14 ล้านตันข้าวสาร) สำหรับในภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทะเลทราย จึงไม่เหมาะต่อการเพาะปลูกข้าว และมีการบริโภคเหนือการผลิต 6.70 ล้านตันข้าวสาร (โดยมีการผลิตเพียง 2.45 ล้านตันข้าวสาร แต่มีการบริโภค 9.16 ล้านตันข้าวสาร) ดังนั้น หากรวม 2 ภูมิภาคนี้เข้าด้วยกันจะมีการบริโภคเหนือการผลิต 18.89 ล้านตันข้าวสาร หรือคิดเป็นร้อยละ 43.71 ของปริมาณการค้าในตลาดการค้าข้าวโลก ซึ่งในจำนวนนี้อาจต้องพึ่งพิงการนำเข้า

ส่วนในภูมิภาคอเมริกา โดยในที่นี้ได้รวมทั้งอเมริกาเหนือ อเมริกากลาง และ อเมริกาใต้เข้าด้วยกัน มีการผลิตมากกว่าการบริโภคของภูมิภาคนี้ประมาณ 0.68 ล้านตันข้าวสาร โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ส่งออกที่สำคัญในอเมริกาเหนือ มีบราซิล อาร์เจนตินา และอุรุกวัย เป็นผู้ส่งออกที่สำคัญในอเมริกาใต้ อย่างไรก็ตามภายในภูมิภาคนี้ยังมีการผลิตมากกว่าการบริโภคเล็กน้อย

สำหรับภูมิภาคยุโรป ซึ่งรวมทั้งกลุ่มประเทศอียูและกลุ่มประเทศสหภาพโซเวียตเดิม พบว่ามีการบริโภคมากกว่าการผลิตอยู่ประมาณ 1.60 ล้านตันข้าวสาร ส่วนภูมิภาค โอเชียเนีย ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น มีการผลิตมากกว่าการบริโภค ประมาณ 0.59 ล้านตันข้าวสาร

ปริมาณการส่งออกข้าวของไทย ไปในภูมิภาคต่างๆ

ในภาพรวมของปี 2557 ไทยได้ส่งออกข้าวประมาณ 10.97 ล้านตันข้าวสาร คิดเป็นมูลค่า 174.85 พันล้านบาท ทั้งนี้การส่งออกข้าวของไทยมีการกระจาย

ไปในภูมิภาคแอฟริกาหรือในตลาดแอฟริกามากที่สุด ถึงร้อยละ 58 รองลงมาคือ ภูมิภาคเอเชีย คิดเป็นร้อยละ 25.38 โดยมีตลาดในอนุภาคเอเชียตะวันออกและใน อนุภาคอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 12.39 และ 12.98 ตามลำดับ ส่วนในอนุภาคเอเชียตะวันตกนั้น มีการกระจายข้าวไทยไปในตลาดดังกล่าวค่อนข้างน้อยเพียง ร้อยละ 0.03 ของปริมาณการส่งออกทั้งหมด ทั้งนี้เพราะ ในภูมิภาคดังกล่าวมีอินเดียและปากีสถานเป็นผู้ส่งออก ที่สำคัญ และมีระดับราคาส่งออกที่ต่ำกว่าระดับราคาข้าว เมื่อเทียบกับประเภทเดียวกันของไทย ส่วนในภูมิภาคอื่นๆ ได้แก่ ภูมิภาคตะวันออกกลาง อเมริกา ยุโรป และโอเชียเนีย มีการส่งออกข้าวไทยไปในภูมิภาคดังกล่าวในสัดส่วนที่ไม่มากนัก คิดเป็นร้อยละ 5.13, 6.34, 3.71 และ 1.44 ตามลำดับ

หากพิจารณาตามชนิดข้าวในการส่งออกของไทย พบว่าในรูปของปริมาณการส่งออกนั้น เป็นการส่งออก ข้าวสารเจ้าชนิด 100% และ 5% ร้อยละ 29.86 รองลงมา เป็นข้าวเหนียว ร้อยละ 29.74 ส่วนการส่งออกข้าวหอม คิดเป็น ร้อยละ 18.51 ข้าวเหนียว คิดเป็นร้อยละ 3.25 นอกนั้น เป็นการส่งออกข้าวสารเจ้าชนิด 10-25% และการส่งออก ปลายข้าว

ตารางที่ 2 ปริมาณการส่งออกข้าวไทย ตามชนิดของข้าวไปในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ในปี 2557

หน่วย (ตัน)

ภูมิภาคโลก	ข้าวหอม	ข้าวสารเจ้า 100% และ 5%	ข้าวสารเจ้า 10-25%	ข้าวหักและอื่นๆ	ข้าวเหนียว	ข้าวเหนียว	รวม	ร้อยละ
เอเชีย	511,757	1,219,286	503,378	263,110	284,056	2,332	2,783,919	25.38
-เอเชียตะวันออก	335,983	672,326	65,712	159,998	123,830	1,311	1,359,160	12.39
-เอเชียตะวันตก	1,129	480	1,370	23	15	527	3,543	0.03
-ประชาคมอาเซียน	174,645	546,480	436,296	103,089	160,211	494	1,421,216	12.96
ตะวันออกกลาง	110,535	195,095	227	506	3,730	252,404	562,996	5.13
อเมริกา	460,980	131,887	15,495	61,893	23944	4,059	695,259	6.34
ยุโรป	191,298	72,832	2,068	5,484	18,290	116,815	407,087	3.71
แอฟริกา	679,906	1,620,981	37,918	301,192	224	2,883,957	6,362,649	58.00
โอเชียเนีย	75,967	34,998	12,920	27,160	3,838	2,542	157,425	1.44
รวมทุกภูมิภาคโลก	2,030,744	3,275,079	1,407,475	659,344	334,084	3,262,609	10,969,335	100.00
ร้อยละ	18.51	29.86	12.83	6.01	3.05	29.74	100.00	-
มูลค่า (ล้านบาท)	55,257.38	43,262.31	16,329.91	7,249	6,926.83	45,827.94	174,853.41	-

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรด้วยความร่วมมือของกรมศุลกากร

หากพิจารณาการส่งออกตามมูลค่า พบว่าข้าวที่มีมูลค่าในการส่งออกสูงของไทย คือการส่งออกข้าวหอม โดยมีมูลค่า 55.25 พันล้านบาท (2.03 ล้านตัน) ซึ่งตลาดข้าวหอมของไทยจะกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ทั้งในเอเชีย อเมริกา แอฟริกา ยุโรป และตะวันออกกลาง สำหรับการส่งออกข้าวหอมไทยไปยังภูมิภาคเอเชีย โดยจะส่งไปในตลาดเอเชียตะวันออกเป็นส่วนใหญ่ และตลาดอาเซียนมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย

ประเทศที่นำเข้าข้าวหอมไทยที่สำคัญ คือภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ จีน (8.09%) ฮองกง (7.97%) และสิงคโปร์ (4.9%) หรือรวมกันคิดเป็นร้อยละ 21.06 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมไทย ส่วนในภูมิภาคอเมริกา ได้แก่ สหรัฐอเมริกา (18.79%) และแคนาดา (3.83%) รวมกันคิดเป็นร้อยละ 22.62 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมไทย และในภูมิภาคแอฟริกา ได้แก่ สาธารณรัฐโกตดิวัวร์ ไ오ริโคสต์ (9.89) เซเนกัล (6.55%) และกานา (4.85%) รวมกันคิดเป็นร้อยละ 21.29 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมไทย ส่วนในภูมิภาคยุโรปและโอเชียเนีย มีการส่งออกกระจายไปในแต่ละประเทศในสัดส่วนที่ไม่สูงมากนัก

ปริมาณการส่งออกข้าวหนึ่งของไทย ถือว่าทำรายได้เป็นลำดับสอง รองจากการส่งออกข้าวหอม โดยมีมูลค่าการส่งออก 45.83 พันล้านบาท (3.26 ล้านตัน) ไทยส่งออกข้าวหนึ่งไปในตลาดภูมิภาคแอฟริกาเป็นสำคัญ โดยมี**ประเทศนำเข้าข้าวหนึ่งไทยที่สำคัญ** 3 ประเทศ ได้แก่ ไนจีเรีย เบนิน และแอฟริกาใต้ ซึ่งมีสัดส่วนรวมกันถึงร้อยละ 81.43 ของการส่งออกข้าวหนึ่งไทยทั้งหมด ส่วนในตะวันออกกลาง มีเพียงเยเมน

เป็นผู้นำเข้าที่สำคัญของข้าวหนึ่งไทย แต่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.95 ของปริมาณส่งออกข้าวหนึ่งไทยทั้งหมด

ปริมาณการส่งออกข้าวสารเจ้าชนิด 100% และ 5% ของไทย คิดเป็นมูลค่า 43.26 พันล้านบาท (3.275 ล้านตัน) ข้าวในกลุ่มนี้ได้ส่งออกไปใน 2 ภูมิภาคหลัก คือ เอเชียและแอฟริกา **ประเทศที่นำเข้าข้าวสารเจ้าชนิดนี้ของไทยที่สำคัญ** ในภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ มาเลเซีย (10.77%) จีน (10.44%) และฟิลิปปินส์ (3.28%) ซึ่งคิดรวมกันเป็นร้อยละ 24.45 ของปริมาณการส่งออกข้าวสารเจ้าชนิดดังกล่าว ส่วนในภูมิภาคแอฟริกาตลาดหลักที่สำคัญ ได้แก่ แองโกลา (11.06%) โมซัมบิก (9.31%) แคเมอรูน (6.45%) ไ오ริโคสต์ (5.54%) และเบนิน (3.34%) โดยคิดเป็นร้อยละ 35.7 ของปริมาณการส่งออกข้าวสารเจ้าชนิดดังกล่าว

ข้าวสารเจ้าชนิด 10-25% และปลายข้าว มีการส่งออกไปในตลาดเอเชียและตลาดแอฟริกาไม่มากนัก **ตลาดข้าวสารเจ้าชนิด 25%** เวียดนามจะเป็นผู้ถือครองตลาดในอาเซียน ส่วนอินเดียจะเป็นผู้ถือครองตลาดในแอฟริกาเป็นสำคัญ ส่วน**การส่งออกข้าวเหนียวของไทย** จะส่งไปในตลาดแถบเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็นสำคัญ โดยมีการส่งออก 0.33 ล้านตัน มีมูลค่า 6.93 พันล้านบาท **ประเทศที่นำเข้าข้าวเหนียวของไทย** สูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ อินโดนีเซีย (32.23%) จีน (30.82%) และมาเลเซีย (8.51%)

แม้ว่าทิศทางของสถานการณ์การค้าข้าวในตลาดการค้าข้าวโลกจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่การที่ตลาดการค้าข้าวโลกยังเป็นตลาดของผู้ซื้อ มีการขยายตัวของอุปทานของประเทศผู้ส่งออกเข้ามาในตลาดการค้าเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีสต็อกข้าวโลกสะสมอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะการสะสมสต็อกข้าวสารของไทยในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ย่อมเป็นสัญญาณเตือนว่าอุปทานข้าวโลกยังมีอยู่มากพอที่จะกดคั้นราคาข้าวในปี 2558 ให้แก่วงตัวอยู่ในช่วงแคบๆ และราคาข้าวยังอยู่ในทิศทางขาลง อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้ข้าวไทยถือครองส่วนแบ่งการตลาดลำดับหนึ่งได้อย่างยั่งยืนยาวนานต่อไปแค่ไหนนั้น จึงขึ้นอยู่กับคุณภาพและราคาของข้าวไทย เมื่อเทียบกับคู่แข่งในตลาดส่งออกเป็นสำคัญ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง:

- 1 ได้รวมข้าวหอมมะลิและข้าวหอมปทุมเข้าด้วยกัน โดยมีสัดส่วนของข้าวหอมปทุมในการส่งออกข้าวหอม ร้อยละ 7.9
- 2 คำนวณจากข้อมูลศุลกากร แต่ไม่ได้นำเสนอรายละเอียดของข้อมูลไว้ในตาราง